

Küresel salgının metal işçileri üzerindeki etkileri

F. Serkan Öngel*

“

Birleşik Metal İş Sendikası Sınıf Araştırmaları Merkezi (BİSAM) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar metal sektöründe salgının etkilerini tespit etmek için önemli bir işlev gördü.

”

Pandemi dönemi işçi sınıfının büyük bir kesimi açısından hem sağlık riskleri hem de ekonomik nedenlerle ağır bir biçimde yaşandı, yaşıyor. Ekonominin 2019 yılında zaten parlak olmayan performansı, işsizliğin artık kronikleşen ve her geçen gün büyüyen bir sorun haline gelmesi, pandemi ile birlikte derinleşen bir durumu ortaya çıkardı.

Hatırlanacağı üzere Türkiye ekonomisi 2018 yılının dördüncü çeyreği ile 2019'un ilk iki çeyreğinde, üç dönem üst üste daralmış, 2019 yılının üçüncü çeyreğinde ise kayda değer bir büyüme gerçekleştirilememişti. Ekonomi ancak 2019'un dördüncü çeyreğinde bir toparlanma sinyali vermişti. Dolayısıyla 2020 yılı Türkiye ekonomisi

açısından bir toparlanma beklentisini ifade ediyordu. Nitekim 2020 yılının ilk üç ayında ekonomi, küresel salgının etkisine rağmen büyüdü. Sanayi üretimi bu büyümede önemli bir rol oynadı. Pandemi etkisi ile Nisan, Mayıs aylarında yaşanan derin daralmaya karşın, iktidarın salgın etkisinin artması pahasına, üretim faaliyetlerini sürdürme kararlılığı, haziran ayından itibaren neticelerini vermeye başladı. Bu dönem bir yanda "evde kal" çağrılarına zorunlu olarak uyan milyonların, yeterli bir destek alamaması nedeniyle, açlıkla mücadelesine, diğer yanda ise salgın riskine karşı işe gitmek zoruna kalan milyonlarca işçinin sınıfsal gerçeklikle yüzleşmesine vesile oldu. Gıda maddelerinde yaşanan fahiş fiyat artışları, evde kalmanın yarattığı ilave yükler, artan fatura ve mutfak harcamaları, eğitim

masrafları, krediye erişimi olanlar için borçlanmayı daha da arttırdı.

Birleşik Metal İş Sendikası Sınıf Araştırmaları Merkezi (BİSAM) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar metal sektöründe salgının etkilerini tespit etmek için önemli bir işlev gördü. Sendika pandeminin başladığı ve üretimde ciddi kayıpların yaşandığı Mart ve Nisan aylarında, salgın ve alınan tedbirler konusunda önemli iki çalışma hazırladı. Bu dönem tedarik ve üretim zincirlerinde ne pahasına olursa olsun ekonomik faaliyetlerin devam etmesi konusundaki kararlılık da belirginleşmiş, bu alanlarda çalışanlar sokağa çıkma kapsamı dışında tutulmuştu. 30 Mart 2020 tarihinde Milli Dayanışma Kampanyası'nı açıklayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin, her hal ve şart altında üretime devam

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi.

etmek, çarklarının dönmesini sağlamak zorunda olan bir ülke olduğuna vurgu yapmakta, ihracatı desteklemek için üretimin sürmesini temin etmenin en önemli hassasiyetlerinden biri olduğunu ifade ediyordu (Dünya Gazetesi, 30 Mart 2020).

Sendikanın işyerlerindeki sorunları tespit etmek amacı ile yaptığı yukarıda sözünü ettiğimiz iki çalışmanın sonuçlarına göre, işçilerin salgın nedeni ile fabrikalarda karşı karşıya kaldıkları riskler somut bir biçimde görülüyordu. Araştırma kapsamındaki işçilerin Mart 2020'de yüzde 61'i "İşyerinizde üretim sürecinde iş arkadaşlarınızla aranızdaki mesafe ne kadar?" sorusuna 1 metreden az cevabını verirken, bu oran Nisan 2020'de alınan tedbirlerle yüzde 37'ye geriledi. Buna karşın işçilerin yüzde 85'i iş arkadaşı ile 2 metreden daha az bir mesafede çalışmaya devam ediyordu. İş arkadaşı ile çalışırken arasındaki mesafenin 2 metreden fazla olduğu işçilerin oranı ise sadece yüzde 14.9'du.. Araştırma kapsamındaki işçilerin yüzde 21'i yakın çevresinde korona virüs tanısı konmuş kişi olduğunu söylerken, yüzde 2.8'i virüs nedeni ile karantina altında olduğunu ifade ediyordu.

İşçilerin beyanları üzerinden mart ayından, nisan ayına 1 aylık süreç içinde tedbirlerin hızla alındığı görülmektedir. Ancak araştırmanın yapıldığı anda işçilerin yüzde 60'ı işyerinden kaynaklı olarak (işe gidiş-geliş dahil) virüse karşı risk altında olduğunu, yüzde 27'si ise kısmen risk altında olduğunu düşünmektedir. Çalıştığı işyerinde kendini virüse karşı risk altında hissetmeyenlerin oranı yüzde 12.7'dir. Bu oran Mart 2020'de yüzde 6'ydı. Çalıştıkları iş yerlerinde virüse karşı yeterli tedbir alındığını düşünenlerin oranı yüzde 11'den yüzde 29'a yükselmiştir. Kısmen yeterli tedbir alındığını düşünenlerin oranı yüzde 40'tan yüzde 49'a çıkmıştır. Yeterli tedbirlerin alınmadığını söyleyenlerin oranı yüzde 29'dur. İki veri değerlendirildiğinde işçiler işyeri temelinde alınan tedbirlerle sorunun çözüleceğine inanmamaktadır.

Araştırma kapsamındaki metal işçilerinin yüzde 98'inin virüse karşı en çok başvurduğu kişisel tedbir ellerin daha çok yıkanması olarak ifade ederken, ikinci sırada yüzde 98

ile maske kullanma gelmektedir. Bu tedbirleri yüzde 96 ile iş haricinde evden çıkmamaya çalışmak, yüzde 93 ile aile gezmelerine son vermek ve yüzde 90 ile toplu ulaşım kullanmama gayreti izlemektedir. Yüzde 70 virüse karşı daha iyi beslenmeye çalıştığını söylerken, yüzde 89 sosyal etkinliklerini sınırlandırmıştır. Bütün bu veriler salgının ilk döneminde işçiler arasında bir hassasiyet oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmalarda işçilere hükümetin aldığı tedbirleri ne kadar başarılı buldukları sorulmuştur. Hükümeti başarılı bulanların oranında bir ayda sert bir düşüş yaşanmıştır. Mart 2020'de işçilerin yüzde 19'u hükümetin aldığı tedbirleri çok başarılı bulurken, bu oran Nisan 2020'de yüzde 8'e gerilemiştir. Hükümeti aldığı tedbirleri başarılı bulanların oranı ise yüzde 29'dan yüzde 23'e düşmüştür. Buna karşın hükümetin aldığı tedbirleri başarısız bulanların oranı toplamda yüzde 15'ten, yüzde 33'e fırlamıştır. İşçilerin yüzde 34'lük önemli bir kesimi ise alınan tedbirleri ne başarılı ne de başarısız olarak değerlendirmektedir. İşçilerin yüzde 48'i Türkiye'yi virüsle mücadelede Avrupa ülkelerine göre daha başarılı bulurken, yüzde 41 ne başarılı ne de başarısız bulmaktadır. Başarısız bulanların oranı ise yaklaşık yüzde 11'dir. Bu konuya ilişkin medya üzerinden yaratılmaya çalışılan algının başarılı olduğu görülmektedir.

BİSAM 14-24 Mayıs 2020 tarihinde, bu sefer sendika üyesi 948 işçi ile bir araştırma yapmıştır. İşçilerin yüzde 46.8'i kısa çalışma nedeniyle, yüzde 31.1'i fazla mesai yapamadığı için, yüzde 17'si aile fertlerinden birinin işsiz kalması yüzünden, yüzde 14.1'i ise ek iş yapamadığı için hanehalkında

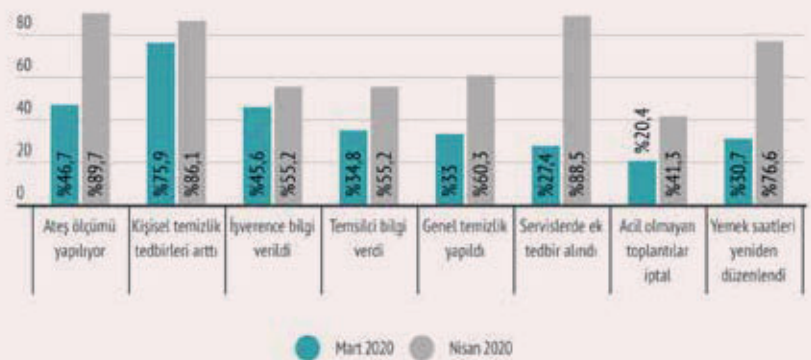
gelir kaybı yaşadığını söylemektedir. Daha sonraki görüşmelerde sendikanın çabaları ile kısa çalışmadan kaynaklanan kayıpların giderildiği görülmüştür. İşçilerle eylül ayı içinde yapılan grup

odak çalışmalarında yaşanan sıkıntının kaynakları olarak;

1. Devletin işçilere yeterli kaynak ayırmaması. Kredileri bile dağıtmada yaşanan sorunlar. Sosyal yardımların partizanca dağıtımı.
2. Salgın ile gündelik hayat pratiklerinin değişmesi ve bunun getirdiği ilave yükler. Çocukların evde olmasının getirdiği ve evde kalınan zaman zarfında yaşanan sıkıntılar. (Artan gıda masrafları, elektrik su vb.)
3. Kamu hizmetlerinin piyasalaştırılmasının getirdiği sorunlar. Artan eğitim ve sağlık masrafları. Kamu sağlık kurumlarından kaçınma eğilimi.
4. Fazla mesai, ek iş yapılamaması nedeniyle yaşanan sorunlar.
5. Eşin işini kaybetmesi gibi nedenlerle hanehalkı gelirinde yaşanan kayıplar
6. Gıda fiyatlarındaki astronomik artış, artan hayat pahalılığı görülmektedir. Sendika bu olumsuzlukları, işyerlerinde yaptığı girişimlerle sınırlandırmaya çalışmıştır.

Mayıs ayında yapılan araştırma kapsamındaki işçilere siyasal iktidarın aldığı tedbirleri ne kadar başarılı buldukları sorulmuştur. İşçilerin yüzde 44'ü salgına karşı karşı alınan tedbirleri başarılı bulurken, sadece yüzde 21'i ekonomik tedbirleri başarılı bulmuştur. Ancak bu desteğin grup odak görüşmelerinde düştüğü görülmektedir. Bunun yanında sendika, mart ,

Grafik 1-İşyerlerinde COVID 19'a karşı alınan tedbirler

COVID 19 sürecinin işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin sektörel olarak ya da örgütlülük durumuna göre farklılık gösterdiği muhakkaktır.

Dipnotlar

1) Araştırma kapsamında hazırlanan anket formu, otomotiv, metal eşya, elektrik-elektronik ve demir-çelik sektörlerinde, 100'ü aşkın işyerinde örgütlü, Birleşik Metal İş sendikası üyesi 255 işçiye uygulanmıştır. 17-18 Mart 2020 tarihinde ankete katılan işçilerin sayısı 275 idi. Nisan ayı araştırması 17-21 Nisan 2020 tarihinde, elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir. Sendikamızın araştırmalarına katılmayı kabul ettiğini dâba önce beyan eden işçilere gönderilen ankette cevap oranı yüzde 40'ın üzerindedir. Genel üye profili ile araştırmaya katılan üye profili yaş gruplarına göre farklılık taşımaktadır. Üyelerin yaklaşık yarısını oluşturan 30-39 yaş grubunda oran, genel üye ve araştırma profili için aynı çıkarken, 30 yaş altı üyelerin araştırmaya 40 yaş ve üstüne göre dâba fazla katıldığı görülmektedir. Cinsiyet oranı genel üye profilini kabul edilebilir sınırlarda temsil etmektedir. <https://www.birlesikmetal.is.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1472-convid2>

2) <https://www.birlesikmetal.is.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1486-bisam05>

3) <https://www.invest.gov.tr/en/library/publications/lists/investpublications/why-invest-in-turkey.pdf>

nisan aylarından sonra, ağustos ayının son haftasından itibaren de salgının işyerlerindeki etkilerini temsilcilerden veri toplayarak takip etmiştir.

31 Ağustos- 6 Eylül 2020 haftasında vaka sayısı 207'si Mersin, Kırşehir ve Ankara'da kurulu olan 3 fabrikada olmak 278 olarak tespit edilmiştir. Bu işyerlerinde salgının kontrol edilmesi ile birlikte 28 Eylül-4 Ekim 2020 tarihlerinde aktif vaka sayısı 88'e gerilemiştir. Ancak bu haftadan itibaren işyerlerindeki aktif vaka sayısı hızlı bir artış kaydetmiştir. 26 Ekim-1 Kasım Haftası'ndaki aktif vaka sayısı, 28 Eylül-4 Ekim 2020 haftasının aktif vaka sayısının yaklaşık 3,5 katıdır. Aktif vaka sayısında bu dönemde yaşanan artış büyük oranda, üye yoğunluğunun olduğu, Gebze ve İstanbul Anadolu yakasındaki işyerlerindeki artıştan kaynaklanmıştır. Bu dönemde aktif vaka sayısı söz konusu işyerlerinde 39'dan 168'e fırlamıştır. Buna göre aktif vaka oranı sendika üyeleri arasında bu dönemde yüzde 1,33 olarak tespit edilmiştir. Vaka sayısının sonraki dönemlerde azaldığı görülmektedir (Grafik 2). Bununla birlikte bugüne kadar görülen toplam vaka oranının fabrikalarda yüzde 15'in üzerinde olduğu, kimi işyerlerinde bu oranın yüzde 30'ların üstüne çıktığı bir gerçektir. Bu veriler temsilcilerin beyanlarına ve verilerin düzenli olarak toplanabildiği işyerlerine aittir.

COVID 19 sürecinin işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin sektörel olarak ya da örgütlülük durumuna göre farklılık gösterdiği muhakkaktır. Sendikal hakların baskı altında olduğu, devletin endüstriyel ilişkiler alanına doğrudan müdahale ettiği, yüksek

eğitilmiş işgücüne rağmen imalat sanayinden saatlik emek maliyetlerinin en düşük düzeyde tutulduğu, küresel üretim ağları içinde bu özelliği ile öne çıkmak isteyen Türkiye'nin, salgın döneminde üretim ısrarının, halk sağlığı açısından sonuçları ayrıca irdelenmelidir.

Metal sektörü Türkiye açısından belirgin bir biçimde işçi eylemlerinin yoğunlaştığı bir sektör dür. Sendikal işçiler örgütlü eylemleri ile yüksek ücret artışları elde etmiş, COVID 19 sürecinde Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği alanında pek kullanılmayan "işten kaçınma hakkını" kullanabilmiştir. Sektörde örgütlü olan Birleşik Metal İşçileri Sendikası, Türkiye'de pek çok sendikal hakkın kullanılmasında yaptığı öncülükle köklü bir mücadele geçmişine sahiptir. Bu anlamda sendika üyelerinin üzerinden yapılan bu değerlendirmeler, görece korunaklı bir işçi kesimini temsil etmektedir. Küçük işletmelerin ve güvencesizliğin yaygın, örgütsüzlüğün hakim olduğu sektörlerde bu tablonun çok daha ağır olduğu muhakkaktır. Haziran ayında yine BİSAM tarafından Taşımacılık sektörü ile metal sektörünü karşılaştıran bir başka anket çalışması yapılmıştır. İki sektör arasında COVID 19'a yakalanma oranları açısından anlamlı bir fark oluşturulduğu görülmektedir. Taşımacılık sektöründeki işçiler arasında COVID 19 tanısı alanların oranı % 5,8 ile metal sektöründeki işçiler arasında COVID 19 tanısı alanların oranı %2,8'dir. İki sektör arasında COVID 19 tanısı açısından anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Sektörler arasında alınan tedbirler kadar yapısal bulunmaktadır.

Grafik 2- Birleşik Metal İş Sendikası'nın Örgütlü Olduğu İşyerlerinde Haftalık Görülen Vaka Sayısı